

СУАДНОСІНЫ АГУЛЬНАГА И СПЕЦЫФІЧНАГА Ё ФРАЗЕАЛОГІІ І ПАРЭМІЯЛОГІІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ¹

А. Д. Цеплякова

(Установа адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова»,
кафедра тэарэтычнай і прыкладной лінгвістыкі)

У артыкуле разглядаюцца вынікі выканання ў 2018 г. навуковага праекта «Універсальнае і нацыянальнае ў фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэмах беларускай мовы (у еўрапейскім моўным кантэксце)» у межах Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гг.

Дыферэнцыяцыя агульнага і спецыфічнага ў фондзе звышслоўных адзінак беларускай мовы з'яўляецца актуальнай праблемай беларускага мовазнаўства як у тэарэтычным, так і ў прыкладным аспекце [1; 2].

---

¹ Даследаванне выканана ў межах навуковага праекта «Універсальнае і нацыянальнае ў фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэмах беларускай мовы (у еўрапейскім моўным кантэксце)» (ДР № 20161332) падпраграмы «Беларуская мова і літаратура» Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» на 2016–2020 гг.

Мэта даследавання – вызначыць і апісаць суадносіны нацыянальнага, інтэрнацыянальнага і ўніверсальнага кампанентаў у фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэмах беларускай літаратурнай мовы (на фоне славянскіх і неславянскіх моў).

Вынікі даследавання – вызначаны, дыферэнцыяваны і комплексна апісаны ў структурна-семантычным, лінгвакультуралагічным аспектах ўніверсальны кампанент (агульны для ўсіх або для шэрагу пэўных моў, аднак не абумоўлены моўнымі кантактамі) [3], інтэрнацыянальны кампанент (агульны для шэрагу пэўных моў і гістарычна дэтэрмінаваны моўнымі кантактамі) [4; 5], нацыянальны кампанент (унікальны, уласцівы толькі адной мове – беларускай) [6; 7], устаноўлены суадносіны гэтых кампанентаў у складзе фразеалагічнай, парэміялагічнай падсістэм беларускай мовы (на матэрыяле мінімумаў, асноўных фондаў, ужывальных у літаратурнай мове адзінак). Акрэслена спецыфіка афарыстычных адзінак [8; 9; 10; 11]. Падрыхтаваны матэрыялы да слоўнікаў універсальных і запазычаных фразеалагічных, парэміялагічных адзінак беларускай мовы, матэрыялы да лінгвакраіназнаўчага слоўніка парэміялагічных адзінак беларускай мовы [12].

Перспектывы далейшага даследавання – устаноўлены і апісаны нацыянальны кампанент у складзе фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэм беларускай літаратурнай мовы можа выкарыстоўвацца для іх лінгвакультуралагічнага і этналінгвістычнага апісання, а таксама ў галіне лінгвадыдактыкі [13], двухмоўнай лексікаграфіі [14], тэорыі і практыкі перакладу (пры вывучэнні беларускай мовы як замежнай ці як няроднай ва ўмовах білінгвізму) [15; 16; 17].

Вынікі даследавання адлюстраваны ў 16 навуковых публікацыях [3–17] (а таксама ў 12 публікацыях студэнтаў, якія выконвалі дыпломныя работы па тэме праекта), былі ўкаранены ў сферы адукацыі ў выглядзе вучэбнага дапаможніка для філалагічных спецыяльнасцей універсітэтаў (грыф Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь) [18].

Літаратура

1. Іваноў, Я. Я. Афарыстычныя адзінкі ў беларускай мове : манаграфія / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2017. – 208 с.
2. Иванов, Е. Е. Белорусская паремиялогия и афористика в общеевропейском контексте (актуальные проблемы изучения) / Е. Е. Иванов // *Nationales und Internationales in der slawischen Phraseologie = Национальное и интернациональное в славянской фразеологии* : Kollektivmonographie / Hrsg. H. Walter, V. M. Mokienko. – Greifswald : E. M. A.-Universität, 2013. – S. 111–116.
3. Петрушэўская, Ю. А. Аб’ём і склад універсальных адзінак у парэміялагічным фондзе беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская // *Філолагічны студыі : навука. вісник Криворізького держ. пед. ун-ту.* – 2018. – Вып. 18. – С. 144–152.
4. Петрушэўская, Ю. А. Інтэрнацыянальны характар прыказкі *У добры час сказаць, а ў ліхі намаўчаць* / Ю. А. Петрушэўская // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V* : сб. науч. ст. / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 123–128.
5. Петрушэўская, Ю. А. Паходжанне інтэрнацыянальнай прыказкі *<Дай божа> ў добры час сказаць, а ў ліхі (нядобрый) намаўчаць* / Ю. А. Петрушэўская // *Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2017 г. : материалы научно-методической конференции, 25 января – 8 февраля 2018 г.* / под ред. Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 76–78.
6. Петрушэўская, Ю. А. Да праблемы вызначэння нацыянальнай адметнасці прыказкавага фонду беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская // *Філолагічны часопіс.* – 2018. – Вып. 2(11). – С. 112–119.
7. Петрушэўская, Ю. А. Нацыянальная адметнасць прыказкавага фонду беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская // *Ученые записки Витебского гос. ун-та имени П. М. Машерова.* – 2018. – Т. 27. – С. 150–154.
8. Иванов, Е. Е. Народно-поэтическое (фольклорное) понимание афоризмов как один из аспектов их эмпирической квалификации / Е. Е. Иванов // *Phraseologie und Folklore: Ihre linguokulturelle und linguistische Beschreibung = Фольклорная фразеология: проблемы лингвокультурно-логического и лексикографического описания* : Kollektiv monographie / Hrsg. H. Walter, V. M. Mokienko. – Greifswald : E. M. A.-Universität, 2018. – S. 185–189.
9. Іваноў, Я. Я. Лінгвістычныя прыметы афарыстычных адзінак / Я. Я. Іваноў // *Ученые записки ВГУ им. П. М. Машерова.* – 2018. – Т. 27. – С. 78–84.
10. Иванов, Е. Е. Проблема объема и дифференциации класса высших (афористических) единиц языка (на материале русского и белорусского языков) / Е. Е. Иванов // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V* : сб. науч. ст. / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 28–32.
11. Іваноў, Я. Я. Катэгарыяльны характарыстыкі афарыстычных адзінак / Я. Я. Іваноў // *Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2017 г. : материалы научно-методической конференции, 25 января – 8 февраля 2018 г.* / под ред. Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 70–71.
12. Максимова, В. О. Основные типы соответствий пословиц в английском и белорусском языках / В. О. Максимова // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V* : сб. науч. ст. / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 138–142.
13. Петрушевская, Ю. А. Использование фразеологических и паремиялогических единиц в обучении иностранному языку / Ю. А. Петрушевская, А. Н. Шестернева // *Теоретические и практические предпосылки подготовки полилингвальных специалистов в вузе : материалы IV Междунар. науч.-практ. онлайн-семинара (вебинара), Могилев, 30 марта 2018 г.* / ред. совет: Л. Т. Килевая [и др.]. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 32–34.

14. Иванов, Е. Е. Из истории польско-русской лексикографии / Е. Е. Иванов // Славяноведение. – 2018. – № 3. – С. 106–110.
15. Цеплякова, А. Д. Інтэртэкстуальныя трансфармацыі крылатых слоў ў сучаснай беларускай мове / А. Д. Цеплякова // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 132–134.
16. Цеплякова, А. Д. Сінтаксічныя трансфармацыі кампанентнага складу іншамоўных крылатых выразаў у сучаснай беларускай мове (увадзненне ў стандартны кантэкст, парцэляцыя, анексія і інверсія) / А. Д. Цеплякова // Теоретические и практические предпосылки подготовки полилингвальных специалистов в вузе : материалы IV Междунар. науч.-практ. онлайн-семинара (вебинара), 30 марта 2018 г. / ред. совет: Л. Т. Килевая [и др.]. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 97–100.
17. Цеплякова, А. Д. Асноўныя віды трансфармацыі кліпш ў тэксце / А. Д. Цеплякова // Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2017 г. : материалы науч.-метод. конф., 25 января – 8 февраля 2018 г. / под ред. Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 89–91.
18. Иванов, Е.Е. Лингвистика афоризма. Хрестоматия : учеб. пособие / сост. Е. Е. Иванов. – Минск : Вышэйшая школа, 2018. – 304 с.

THE RELATION OF GENERAL AND SPECIFIC IN PHRASEOLOGY AND PAREMIOLOGY OF THE BELARUSIAN LANGUAGE

A. D. Tepyakova

(Educational Institution “Mogilav State

A. Kuleshov University”,

Department of Theoretical and Applied Linguistics)

The article is considered with the results of the 2018 scientific project “Universal and National in Phraseological and Paremiological Subsystems of the Belarusian Language (in the European Language Context)” within the State Program of Scientific Research for 2016–2020.

Differentiation of general and specific in the collection of the Belarusian more-words is an actual problem of the Belarusian linguistics both in theoretical and applied aspects.

The purpose of the study is to determine and describe the relationship between the national, international and universal components in the phraseological and paremiological subsystems of the Belarusian literary language (in the context of the Slavic and non-Slavic languages).

The results of the study were determined, differentiated and comprehensively described in the structural and semantic, linguocultural aspects of the universal component (common to all or to a number of specific languages, but not due to linguistic contacts), the international component (common to a number of specific languages and historically determined linguistic contacts), the national component (unique, inherent in only one language – Belarusian), the relation of these components in the phraseological, paremiological subsystems of the Belarusian language (based on the material of the minima and basic stocks, units used in the literary language) has been established. The specificity of aphoristic units is outlined.

Materials for dictionaries of universal and borrowed phraseological, paremiological linguistic units of the Belarusian language, materials for linguocultural dictionary of the Belarusian paremiological units were prepared.

Prospects for further research – the national component has been identified and described as the part of the phraseological and paremiological subsystems of the Belarusian literary language that can be used for their communicative and ethno-linguistic description, as well as in the field of linguodidactics, bilingual lexicography, theories and practices of translation (when studying the Belarusian language as a foreign or non-native in the terms of bilingualism).

The results of the study are reflected in 16 scientific publications (as well as in 12 students' publications who carried out their papers within the project) were introduced in the education process in the form of a textbook for philological specialties of universities (accepted by the Ministry of Education of the Republic of Belarus).